

Christa in plaats van Christus

Kan Jezus in de musical 'Jesus Christ Superstar' ook door een vrouw worden gespeeld? Theologen Gerard de Korte en Wim van Vlastuin geven antwoord op die vraag.

Monic Slingerland | theologisch elftal

8 februari 2012

Voor de nieuwe theaterversie van de musical 'Jesus Christ Superstar zoekt Andrew Lloyd Webber' een hoofdrolspeler. En dat mag ook een vrouw zijn. Christa in plaats van Christus. Dat is even wennen. Meteen komt de vraag op of God ook in de vorm van een dochter op aarde had kunnen komen.

De gevolgen daarvan zouden tot op de dag van vandaag in alle kerken te merken zijn. Zoals een mannelijke Jezus in de Joodse cultuur van toen uiteraard mannelijke discipelen had, zo zou een vrouwelijke Jezus wellicht vrouwelijke discipelen hebben gehad. En dat had vast betekend dat uitsluitend vrouwen priester of predikant konden zijn, en mannen het wel konden vergeten om een positie in de kerk te verwerven. Stel dat Jezus door een vrouw wordt gespeeld, wie krijgt dan de rol van Maria Magdalena: moeten we dan denken aan Johnny Depp?

We leggen de kwestie voor aan Gerard de Korte, bisschop van Groningen-Leeuwarden, en aan Wim van Vlastuin, rector van het seminarie van de hersteld-hervormde kerk, gevestigd aan de VU. Beiden staan bekend als orthodox. De katholieke De Korte staat meer in de beeldcultuur, de protestantse Van Vlastuin is van de kerk van het Woord.

Provocatie

Bisschop De Korte kent de film JC Superstar. Als hij zich voorstelt dat de rol van Jezus door een vrouw wordt gespeeld, dan vreest hij dat orthodoxe christenen dit als een provocatie zullen zien. "Het is een brug te ver, denk ik. Historisch gezien ligt het natuurlijk voor de hand om Jezus door een man te laten spelen. Vanuit gelovig perspectief moet je zeggen dat God in Jezus is geïncarneerd, in het vlees is gekomen. Dus als een mannelijke mens. Nu had dat in theorie ook als vrouw kunnen zijn, maar voor een christen is de man Jezus tegelijk God, de Immanuel, God-met-ons. Dat is niet los te koppelen."

Hoe is dat voor Van Vlastuin? "Nergens in de Bijbel staat dat Jezus man is geworden. Er staat dat hij mens is geworden. Dat overstijgt onze indeling in geslachten. Ik zie deze kwestie dan ook als een moderne problematiek. Onze gevoeligheid voor geslachtelijkheid is groter dan in de tijd dat Christus leefde. Dat we hier een probleem van maken, zegt vooral iets over ons. Christus staat niet dichter bij de man dan bij de vrouw. Het is ook een veelzeggend detail dat vrouwen hem erkenden en dat vrouwen het eerst zijn opstanding geloofden en die boodschap aan de mannen vertelden."

Historische werkelijkheid is anders

Kan Van Vlastuin zich voorstellen dat Jezus ook als vrouw was geboren? "Theologisch gezien kun je geen argument aan voeren dat het niet zou kunnen. Maar vanuit de historische werkelijkheid zou ik het onwaar en onbetrouwbaar vinden, als Jezus als vrouw werd voorgesteld. Wel kent de Bijbel vrouwelijke beelden. Jezus spreekt over zichzelf als de hen die de kuikens onder haar vleugels bij elkaar houdt, in Mattheus 23 en in Jesaja lezen we over God in vrouwelijke beelden. De Heilige Geest wordt wel als vrouwelijk voorgesteld. Maar historisch gezien klopt het niet om Jezus als vrouw voor te stellen. Het leidt dan ook tot ongeloofwaardigheid."

De Korte: "Ik merk dat ik door deze vraag voor een keuze gesteld word, of ik als theoloog erop reflecteer of als bisschop. De uitkomst ervan is inderdaad verschillend. Als theoloog kan ik het gedachtenexperiment wel maken. Als bisschop niet."

Een bisschop heeft vooral een beschermende taak. Ik bescherm de katholieke leer en de gelovigen. Een bisschop heeft per definitie een conserverende rol, al is het wel een levende traditie die we bewaren.

'God is geen man'

"Eerst als bisschop dan. Een vrouwelijke Christus, een Christa, is een breuk met de rk visie, die gedeeld wordt door bijna alle andere tradities binnen het wereldchristendom. Het vraagt denk ik te veel intellectuele nuance om die stap te maken en dan niet tot een breuk te komen. Het gaat wel over het hart van het geloof. God is geen man en geen vrouw, hij overstijgt het geslachtelijke. Als theoloog wil ik wel als denkoefening een vrouwelijke Jezus voorstellen. God wordt in de Bijbel soms met moederlijke beelden beschreven. De bijbelse Jezus is een kwetsbare man, geweldloos ook, bij hem zien we geen stoere mannelijkheid. Ook in het klassieke christendom zijn man en vrouw voor God volstrekt gelijkwaardig. Jezus is gekruisigd en opgestaan voor mannen en vrouwen.

"Als theoloog wil ik er best over nadenken. Maar als kerkleider zie ik problemen. Ik moet wel denken aan dat kunstwerk waarbij het Laatste Avondmaal wordt verbeeld door de discipelen als mensen met het syndroom van Down. Dat heeft een functie, je laat de kwetsbaarheid zien. Maar Christus als vrouw? Waarom zou je dat zo kiezen?"

Theologisch speculeren

Van Vlastuin: "Ik zou het niet als provocerend opvatten, eerder als ongeloofwaardig. Je komt hierbij in het theologisch speculeren. Stel dat Jezus een vrouw was geweest, waren de discipelen dan ook vrouwen geweest? De consequenties daarvan zijn voor sommigen groter dan voor anderen. Ik zou toch willen zeggen dat man en vrouw in Christus gelijkwaardig zijn. Ik weet niet of God redenen heeft gehad om Jezus als man te laten incarneren. Dat gaat voorbij de openbaring. Wel is het zo dat we ons in het westen Christus als westerling voorstellen. Ik denk dat het goed is om ons in alle openheid Christus voor te stellen in een andere cultuur. Als Chinees, als Jood, als Afrikaan. William Burns was de eerste zendeling die zich in China als Chinees heeft gekleed, met lange mantel en zijn haar in een paardenstaart. Toen pas bereikte hij mensen met het evangelie. Ik heb zelf in China ook afbeeldingen gezien van Jezus als Chinees. Dat is vreemd. Ik erken wel dat er recht en reden voor is. Het is arrogant om Jezus uitsluitend als westerse man voor te stellen. Historisch moet Hij als Jood worden afgebeeld."

De Korte: "Stel dat de musical missionair wordt ingezet, om het geloof te verspreiden, of ook om bestaande cultureel bepaalde voorstellingen van Christus los te laten. Ik kan mij voorstellen dat het in Afrika eerder werkt om Christus door een donkere acteur te laten spelen."

Ook als die vrouw niet een jong ding is, maar een zestigjarige met levenswijsheid?

De Korte: "Wat win je ermee? Het kan averechts werken. Gelovigen zullen het als blasfemisch opvatten. Je krijgt al gauw nieuwe polarisatie, verharding. Ik vind het geen goed idee. Het is te ingewikkeld. Het zal blokkerend werken, gelovigen in de ziel tasten. Ik zal er afstand van nemen, als het zover komt."

Van Vlastuin: "Zelf heb ik de film JC Superstar niet gezien, wel erover gehoord natuurlijk. Bij alle reacties op internet op JC Superstar zag ik er niet een die inging op de boodschap, op de inhoud. Ik denk dan ook niet dat deze musical een instrument in de zending kan zijn, ook niet als de rollen op een andere manier bezet zijn dan anders. Een boek werkt beter dan beeld. Je moet je geest blijven oefenen in diepgang."